

Onder economenvolk

Een weerwoord

Theo Roelandt, Jarig van Sinderen en Johan Verbruggen

Zet drie economen in een hok, geef ze een beleidsthema en ze worden het in ieder geval over één ding eens: namelijk dat ze het niet met elkaar eens zijn. Dat beeld van de economiebeoefening komt op na lezing van de commentaren van Beijer en van Kleinknecht & Naastepad (K&N).

“Het is waarschijnlijk nog slechter gesteld met het innovatievermogen van het Nederlandse bedrijfsleven dan RSV ons willen doen geloven”, zo stellen K&N in hun reactie. Meetproblemen zorgen er volgens hen voor dat het innovatievermogen van de economie wordt overschat. “Onjuist”, zo stelt Beijer in zijn commentaar; meetproblemen zorgen er voor dat de innovativiteit in de dienstensector en daarmee van ons bedrijfsleven worden onderschat. Als daarvoor wordt gecorrigeerd dan ziet het plaatje er aanzienlijk gunstiger uit dan hetgeen wij de lezer willen doen geloven.

En ze hebben allemaal in zekere zin nog gelijk ook. Ondanks de forse inspanningen van de EC om met de *Community Innovation Survey* betrouwbare statistieken te genereren over de innovativiteit in de lidstaten kampt de survey nog met forse onzekerheden en meetfouten. Dat neemt niet weg dat uit het beschikbare onderzoeksmateriaal naar voren komt dat Nederland op innovatiegebied achterloopt, ook in de dienstensector. Kort nog wat feiten op een rij:

- Bij MERIT hebben ze uitgerekend dat de lage R&D-intensiteit in Nederland ook blijft bestaan als wordt gecorrigeerd voor verschillen in sectorstructuur (zie Hollanders en Verspagen, 1998).
- Er zijn ook landen, zoals de VS en Zweden, waar een omvangrijke dienstensector gepaard gaat met bijzonder hoge R&D-intensiteiten.
- De Nederlandse dienstensector is bepaald niet innovatief te noemen: zo ligt het aandeel van innovatieve bedrijven in de dienstensector ver onder het EU-gemiddelde.

Natuurlijk zijn veel van de cijfers met onzekerheid omgeven. Dat geldt echter in veel mindere mate voor de door K&N reeds herhaaldelijk betwiste positieve economische effecten van loonmatiging. De discussie daarover is in de literatuur uitgebreid gevoerd en er lijkt onder economen een grote mate van consensus over de per saldo bijzonder positieve economische effecten van loon-

matiging te bestaan; zie Bakker (2001), Donders c.s. (2000), Jacobs, Van Schaik c.s. (1995).

Er bestaat ook een omvangrijke literatuur over de relatie tussen marktwerking en innovatie en het belang daarbij van het stimuleren van R&D-samenwerking; zie o.a. Symeonidis (1996), Roelandt c.s. (1996), Roelandt c.s. (1999). Wie die literatuur overziet zal tot de conclusie komen dat de uitkomsten verre van eensluidend zijn. Aan de ene kant prikkelt concurrentie uiteraard bedrijven om te innoveren; aan de andere kant vereist innoveren kennisuitwisseling en samenwerking in pre-concurrentiële R&D-projecten. De moderne innovatietheorie wijst daar ook op. De uitdaging in het beleid is een evenwichtige mix te vinden tussen deze twee prikkels. De Europese mededingingswetgeving, waarop de Nederlandse is geënt, biedt daar ook ruimte aan. Marktversturende samenwerking is verboden en tegelijkertijd staat de mededingingswetgeving onder voorwaarden R&D-samenwerking toe. Dat is geen Nederlandse uitvinding maar Europees beleid dat een evenwicht probeert te vinden tussen statische en dynamische efficiency¹. Ook het clusterbeleid is geen uitvinding van het poldermodel. Clusterbeleid is in de meeste OECD-landen een belangrijk onderdeel geworden van het bedrijfsgerichte innovatiebeleid, zo laat een recente OECD-overzichtsstudie zien; zie OECD (1999) en Boekholt/Roelandt (2000). Het is opvallend dat vooral in de Scandinavische landen, de pioniers op het gebied van clusterbeleid, de laatste jaren het innovatievermogen van de economie fors is verbeterd. K&N wijzen daar ook op. Het lijkt erop dat in die landen de combinatie van en meer marktwerking en het faciliteren van R&D-samenwerking en clustervorming z'n vruchten begint af te werpen.

Beije werpt in zijn commentaar een paar serieuze vragen op, waar het economisch onderzoek in de komende jaren meer aandacht aan zal moeten besteden. Onze economie heeft de afgelopen jaren goed gepresteerd ondanks het beperkte innovatievermogen. Onze analyse is dat de negatieve invloed van het beperkte innovatievermogen de afgelopen jaren kon worden gecompenseerd door factor-gedreven groei. Het beter en efficiënter inzetten van productiemiddelen leidt tot een concurrerend kostenniveau en is op de korte termijn een adequate groei-strategie gebleken. Maar de concurrenten zitten niet stil; door het ontstaan van een concurrerend kostenniveau op de wereldmarkt wordt een substantiële verhoging van de toegevoegde waarde een noodzaak voor overleven. Om het met een voorbeeld te illustreren. De omzet en winsten van Nederlandse machinebouwers hebben zich de afgelopen jaren zeer gunstig ontwikkeld. Zij hebben veel marktaandeel gewonnen door het lage kosten-niveau en door meer efficiënte productie. De groei zit hem vooral in het laagwaardige segment van de markt. Tegelijkertijd heeft deze sector op de wereld-

¹ Zie voor een kritische beoordeling van dit evenwicht: Bart Nooteboom (2000).

markt terrein verloren in het kennisintensieve en hoogwaardige segment van de markt. Zonder meer innovatie in die sector zullen de concurrenten de op kosten-efficiëntie gebaseerde groeistrategie van de Nederlandse machinebouwers verslaan op de groeimarkten van de toekomst (Papegaaij, 2000).

Nederland zal in de toekomst een groter deel van z'n economische groei uit kennis-intensieve producten en diensten moeten halen. Daarover bestaat onder economen volk gelukkig wel consensus. Over de betekenis die innovatie precies speelt voor onze economische groei is veel onderzoek beschikbaar, maar is ook nog veel werk te verrichten. Een gezamenlijke uitdaging dus voor onderzoekers en beleidseconomen op het terrein van innovatie.

Literatuur

- Bakker, B., 2001, Nederland-België, ESB 2001, 195
- Boekholt, P., en Th.J.A. Roelandt, 2000, "Clusterbeleid in internationaal perspectief", *ESB-dossier Clusters in beeld*, 30 november 2000, D30-D34
- Donders, J., R. de Groof en M. van Tuijl, 2000, "Lonen en werkgelegenheid: een analyse op basis van een skeletversie van JADE", *Maandschrift Economie*, 64, 266-289
- Hollanders, H., en B. Verspagen, 1998, *De invloed van de Nederlandse sector-structuur op de Nederlandse R&D-uitgaven*, Maastricht
- Jacobs, D., "Creatief vandalisme", *ESB*, 625-627
- Bart Nooteboom, 2000, "Samenwerking tussen bedrijven: wat moeten we toestaan?" *ESB-dossier Clusters in beeld*, 30 november 2000, D4-D6
- OECD, 1999, *Boosting Innovation: The Cluster Approach*, Paris
- Papegaaij, P., 2000, "In de praktijk: machine- en apparatenbouw", *ESB-dossier Clusters in beeld*, 30 november 2000, D32
- Roelandt, T., P.W.L. Gerbrands, H.P. van Dalen en J. van Sinderen, 1996, *Onderzoek naar technologie en economie: over witte vlekken en zwarte dozen*, Beleidsstudies Technologie en Economie, nr. 31
- Roelandt, T., P.W.L. Gerbrands & P. van Bergeijk e.a., 1999, *Market & Innovativeness: Does Structure influences innovation performance*, OCFEB-Reserach Memorandum 99/02
- Schaik, T. van, H. Don, K. van Paridon, C. Teulings en B. Dankbaar, 1995, "Wel creatieve destructie en geen loongolf? In debat met Alfred Kleinknecht", *TPE*, 17(4), 30-55
- Symeonidis, G., 1996, *Innovation, Firm Size and Market Structure: Schumpeterian hypotheses and some new themes*, OECD-working papers 161, Parijs